

SÁMISKUVLASTIVRA

Láidehus ovdaskuvla matematiikkas

2022

LÁIDEHUS OVDASKUvla MATEMATIikkas

Sisdoallu

ÁLGGA

Duogáš	3
Áigumuš	3
Matematiika lea min birrasis, juohke sajis	3
Áicilis rávesolbmot leat vuodðun boahtteáiggi áicilis mánáide	3
Plána	3

PLÁNA

1: Sadji, hápmi, báiki ja guovlu	4
2: Mearri, lohku, ortnet ja tálladoaba	5
3: Mihtten, áigi ja rievdan	7
4: Váigatvuodáčoavddus	8
5: Láidet ja čuovvut ságastallama	9
6: Ovdaskuvla ja ruoktu	9

ČUOVVUN, ÁRVVOŠTALLAN JA OVDÁNEAPMI

Gáldut - Litteraturva	10
Sváldasat – Liŋkkat	10
Láidehus ovdaskuvla matematiikkas	10

Álgga

Duogáš

Háledit matematiikaplána válbmemiin ovddidit matematiikabarggu ovdaskuvlla doaimmas ja nu láhkai oažžut lunddolaš oktavuođa ovdaskuvlla ja vuodđoskuvlla gaskkas.

Áigumuš

- Čielggadit makkár riekti juohke mánás lea oažžut oasi ovdaskuvlla doaimmas.
- Álkidit ovdaskuvlabargiide duohandahkat matematiika oahppoplána ulbmiliid.

Matematiika lea min birrasis, juohke sajis

"Matematiika lea juohke sajis min birrasis ja diedusge mánát ellet matematiikka birrasis. Leat dan birrasis ii leat seammago fuobmát ja ipmirdit dan. Mánát fertejít ovttas oahpástuvvat matematiika málbmái iežá mánáiguin ja čeahpes oahpaheddjiiguin geain lea máhttu vurolaš matematiikkas". (Logus unna mánáid matematiikkas siidu 8). Lea lunddolaš matematiika barggus čatnat dan sámikultuvrii, dego mihtidit muohtagassodaga iežamet gorudiiguin, juolgemihuin lávkut gaskka, geavahit oainnu, gulu ja iežá áiccuid. (Logus matematiika sámi oainnuin, Jannok Nutti). Váldit atnui sámi mihttenárvvuid ovdamearkka dihte salsa ja goartil.

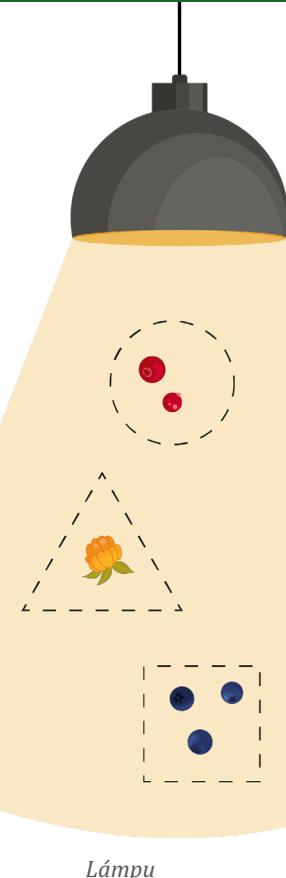
Áicilis rávesolbmot leat vuodđun boahtteággi áicilis mánáide

Ráves olbmot fertejít leat áicilat vai mánát ožžot mótolašvuoda gazzat oahpu. Matematiika galgá boahtit doaimmain, čalmmustahttit dan mánáide hástalemiin jearaldagaiguin mat movttiidahttet čiekjalit jurdagidda ja birrasa guorahallamii.

"Áicilis rávesolbmot hástalit mánáid matemáhtalaš jurddašeami ja oahppame dallego besset geavahit ja vásihit matematiikka geavatlaš dilálašvuodain. Oahppan lea iežá čalmmiiguin vásihit birrasa. Oahpaheaddjit sáhttet earret iežá ságastallamiin iskat mánáid ipmárdusa dan matematiikka sisdoalus maid sii háledit sidjiide čalmmustuhttit. Oahppama vuolgga lea máná ipmárdusas, iežá sániiguin got mánná vásicha iežas birrasa". (Čálus Unna mánážiid matematiikkas / Ur små barns matematik s.8)

Plána

Materiála maid dás geahčadat lea vižžon Ovdaskuvlla oahppopláanas, Lpfö -18. Doppe gávnнат duohta ovdamearkkaid maid ovdaskuvla sáhttá fállát vai oahppolána ovddidanulbmilat matematiikkas ollašuvvet. Lea dehálaš speadjalastit matematiikka árgabeavvedoaimmain, nannet máná oahppama ja jearuhit jearaldagaiguin mat čiekjudit matemáhtalaš jurddašeami, ovda mearkka dihte: Got dás jurddašedjet? Mii šattali jos don...?

Lámpu

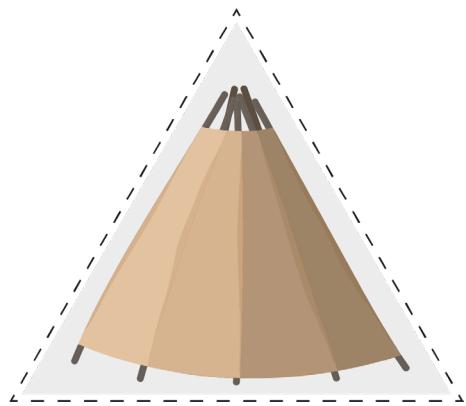

1 - OKTA:

Sadji, hápmi, báiki ja guovlu

Ovdaskuvla galgá rahčat dan lágje ahte juohke mánná ovddida ipmárdusas:

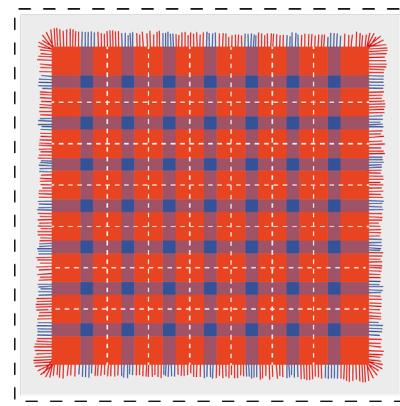
- Bargat mánáid báike- ja gorutipmirdeamis stohkosiigun ja lávlluiguin dego "Oaivi, hárdu, buolva ja juolgesuorbma", ja iežá lihkastagaiguin.
- Ovttas joavkkus sárgut dávvirgárttái ja mannet dávvirohcamis stoahkanlanjas dahje skuvlašaljus.
- Fuomit minstariid mat leat birrasis. Sáhttet leat biktasiin, gardiinnain, šaljus ja meahcis. Sárggo dahje válbme iežat minstariid bearallávdái, čeabetbáddái, deaddinminstara diŋgii. Váldde lastta ja deatte veahčira vehkiin vai lastamálli njuvdása minsttarin rimsui.
- Fuomit geometralaš hámíid birrasis, dego hápmevázzosiin. Galle kvadráhta oaidnit skuvlaviesus? Man olu njealječiegaga leat šaljus?
- Hábme geometralaš hámíid meahcis ávdnasiigun maid doppe gávnat. Tevdnes daid hámíid ja lasit daid pedagogalaš čállosiid ollái.
- Ovttas buohtalastibehtet daid hámíid ja čuoldibehtet daid sturrodaga mielde.
- Fuomit sierralágán geometralaš hámíid go daid dovddadat oainnekeahttá "dovdoseahkas".
- Fuomit sierra geometralaš hámíid dilis, ovdamemarkka dihte golmmačiegagiid main čiehka lea vulos guvlui.
- Namat ja bagadala geometralaš hámíid njuolga namain ja bagadusain vai sáhttá ovttastuhitt ja ipmirdit daid ovdamemarkkain.
- Geavat eaktodáhtolaččat báikedilálašvuodaid nugó beärkka duogis, beavddi badjel, láhtteránu vuolde.
- Ságas hámíid birra boradanbottain, ovda mearkka dihte daga muođu máŋgalagan eatnanšattuin nugó eappeliin, appelsiinnain.
- Sierralágán spealat nugó hábmemory.

Geometralaš hámíid

Geometralaš hámíid

Geometralaš hámíid

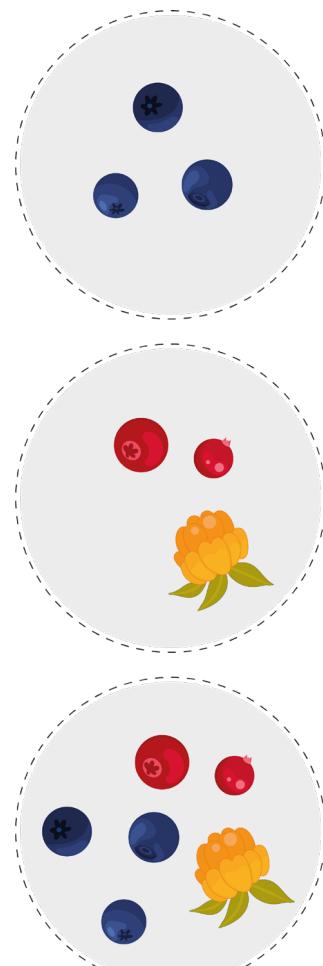
2 - GUOKTE:

Mearri, lohku, ortnet ja tálladoaba

Lohkanneavvun: Mánážiid matematiika s. 89–127 ja 161–168

Dat vihtta vuodđojurdaga rehkenastimis:

1. **Abstrakšuvdnaprinsihppa/Abstrakšuvdnavuođđojurdda** - dinggaid ráddjejuvvon mearis sáhttá lohkat.
2. **Okta oktii prinsihppa/vuođđojurdda** - gártá bárran, dego beavdebordimis lea okta láse juohke mánnái.
3. **Bissilislohkovođđojurdda dan mielaevttolaš ortnet** - mii lohkat klossaid gurgadasas ja de háddjet daid. Galle dál leat?
4. **Vuođđojurdda lohkosániid ortnega birra** - juohke sáni vuostá rehkenastinhoahkamis vástida mearriduvvon lohku dinggat. Ortnet 1, 2, 3 jna. rehkenastinhoahkamis ii oaččo rievdat ja juohke sátni daddju beare oktii.
5. **Kardinálavuođđojurdda** - cuigenrehkenastit vissis meari dinggaid, manjmus sátni rehkenastinhoahkamis mearrida galle dingga leat.

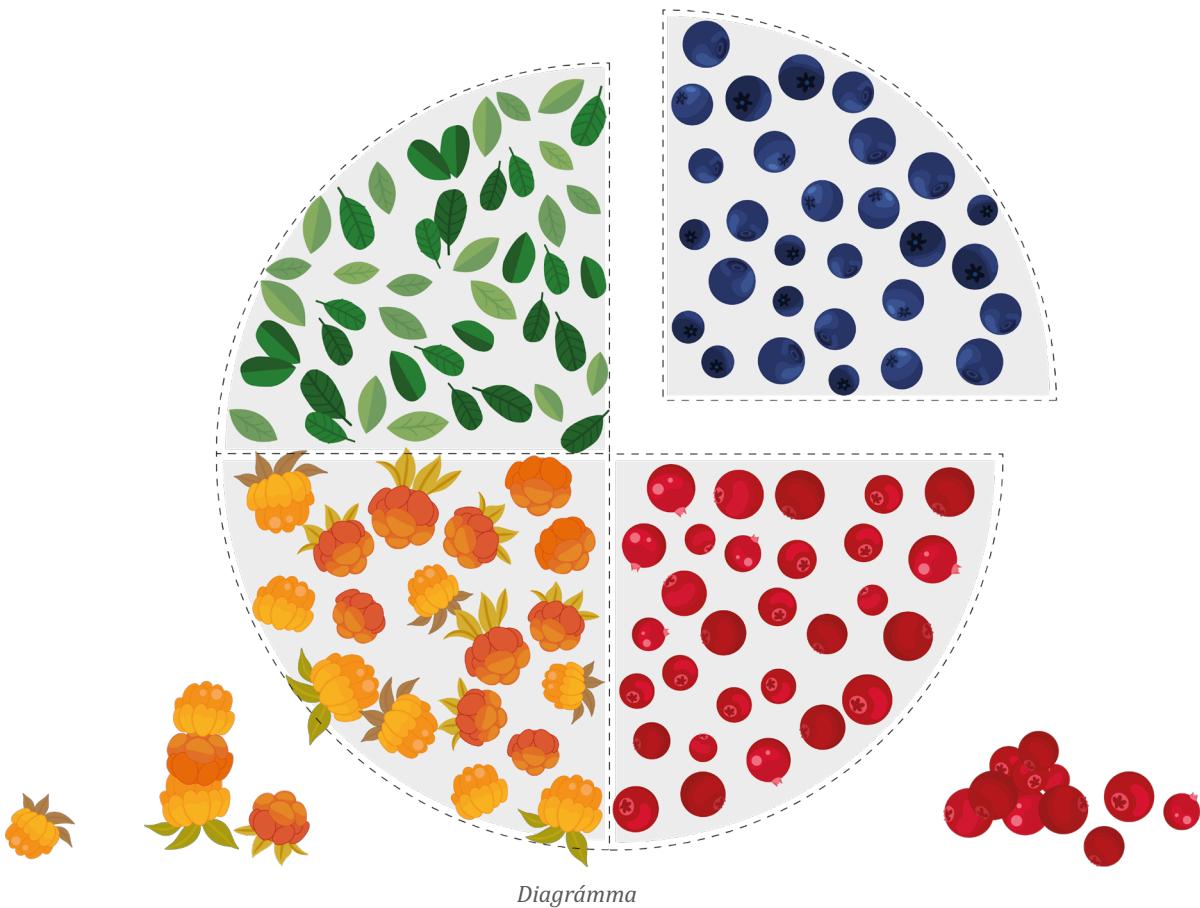

Mearri, lohku ja ortnet

- Muitalusat, lávllut ja hoahkamat galget addit ipmárdusa logu birra nugo Biehtár ja su njeallje gáicca.
- Hoahkanrehkenastin ovddasguvlui ja maajošguvlui ja geavahit doahpagiid ja jearrat, ovda mearkka dihte tállea mii lea ovdal dahje manjnel.
- Earru nummariid ja tállea gaskkas. (Nummarat 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ja tállat leat seammá go galle leat: 10, 14, 3.)
- Geavahit ortnettállea dego vuosttas gárgadasas, nuppát klossa.
- Earru logus guokte ja ortnettállea nuppát.
- Subitiseret – ipmirdit logu go jodánit geahčasta, jurddaš bircogova de ipmirdat logu ja it dárbaš cuigenrehkenastit.
- Diagrámma – dahkat látnadiagrámma klossaiguin. Galle mánás leat ránes guobát?

- Minsttar – dahkat minstariid nugo boaluiguin. Makkár minsttaroassi geardduhuvvo?
- Cuovka – duohtan dahkat doahpagiid dego olles, bealli, njealjádas omd. go juohká šattuid.
- Earru bealis ja lahkis, eappellahkki ja bealli biilalogus.
- Sturrodat bealli gullo ollisuuhitii. Buohastahttit bealle eappel ja bealle viidnemuorji.
- Addišuvdna – man olu leat rukses ja ruoná biillat ovttas?
- Subtrakšuvdna, váldde eret – dás leat vihta biilla, okta vuoddjá. Galle báhcet?
- Subtrakšuvdna, earru – buohastahte earu. Kalles leat vihta geadggi ja Lisas guokte geadggi. Galle geadggi eanet leat Kalles? Galle geadggi binnot leat Lisas?
- Divišuvdna, juohkit guovtti oassái - juohkit logu vai leat seamma olu legobinnát goppázis.
- Divišuvdna, sisdoallojuohkin - mis leat 12 juvlla. Galle biilla sáhttit dahkat?
- Geardun – mii leat golbma máná joavkkus ja galgat guokte legobinná juohkehaš - Galle legobinnáid jokui galget?

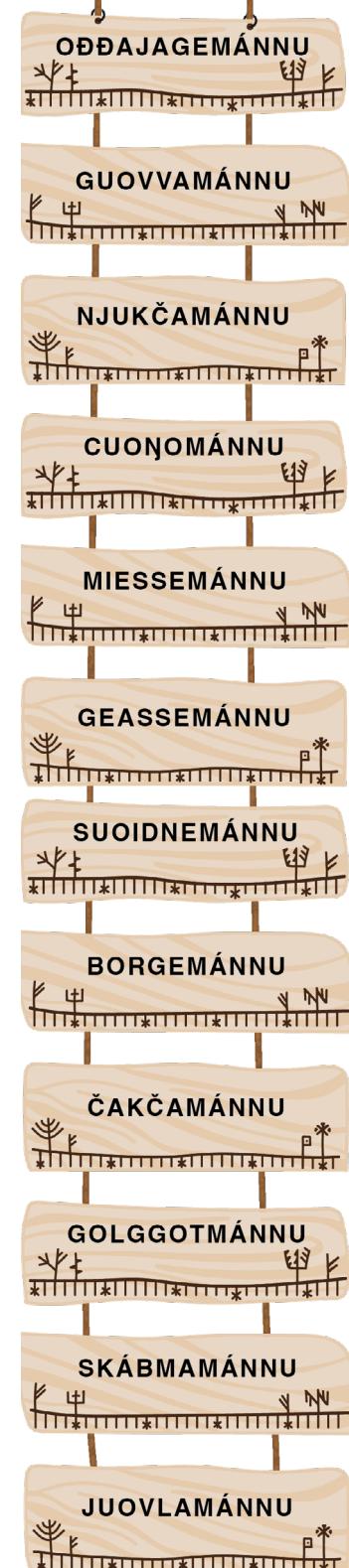
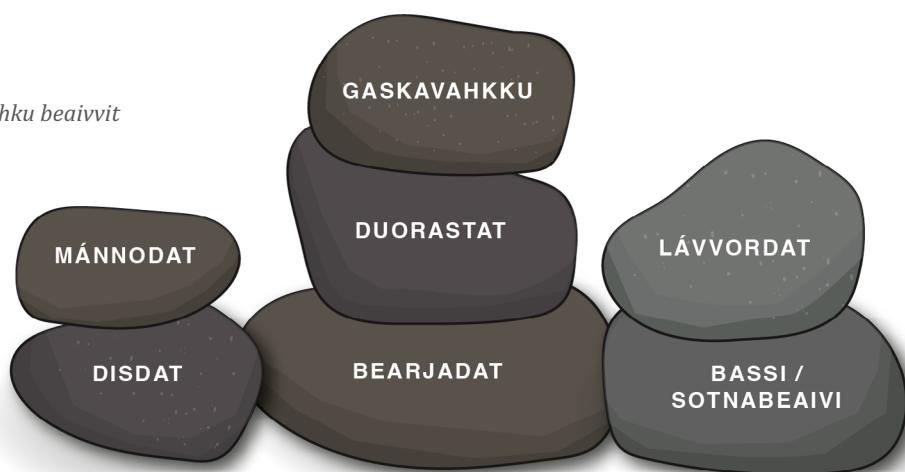
3 - GOLBM:

Mihtten, áigi ja rievdan

Lohkanneavvun: Mánážiid matematiika s. 71-88 ja 161-168

- Guhkkodat - buohtastahttit ja juogadit guhkkodaga mielde ja geavahit doahpagiid dego: guhkki - guhkibu, oatni - oanibu, seammá guhkes, guhkimusat, oanimus.
- Deaddu - buohtastahttit ja juogadit deattu mielde ja geavahit doahpagiid dego: lossat, losit, losimus, geahppat, geahpit, geahpimus, losibu go, geahpibu.
- Geassu - buohtastahttit ja juogadit geasu ja geavahit doahpagiid dego: eanet, unnit, ollu, unnán, dievva, bealis, guoros.
- Area - buohtastahttit ja juogadit sturrodaga mielde ja geavahit doahpagiid dego: stuoris, stuorit, stuorimus, unni, unnit, unnimus, seammá stuorat, seammá unni.
- Lohku - buohtastahttit ja juogadit logu mielde ja geavahit doahpagiid dego: eanet ja unnit.
- Áigi – ságastit áiggi birra ja geavahit doahpagiid nugo: odne, iđit, iđđesbeaivi, eahkesbeaivi, árga, bassi, jahkeáiggiid, mánuid, vahkkobeivviid, dál ja boahtteáiggi.
- Áigi – ságastit mánjga ládjे mihtidit áiggi go leat veahkkeneavvut. Geahčal maid geargá minuvttas? Sáhtát čalmmiidat giddet minuvtta.
- Rievdaapmi – ságastit dakkáriid birra mat leat konkrehtalaččat mánáide, dego iskat man olu šaddá moatte mánus. Ipmirdit čázi sierra dilis – jiekŋa, čáhci, lievla/lievdi.

Vahku beaivvit

Mánut

4 - NJEALLJ:

Váigatvuodačoavddus

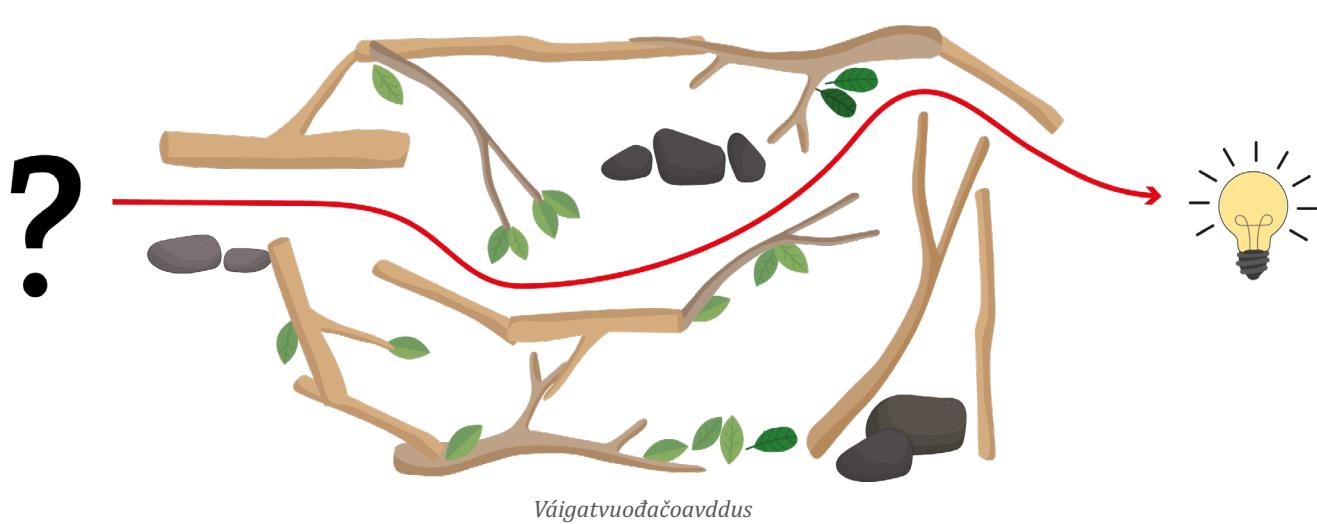
Lohkanneavvun: Mánážiid matematiika s.111-113 ja 155-168

Ovdaskuvla galgá viggat ahte juohke mánná ovddida máhtus geavahit matematiikkka iskan dihte, smiehttan dihte ja geahčalan dihte sierra čovdosiid iežas ja iežáid váttisvuodaide.

Spealain ja stohkosiin mánát hárjehallet strategijaid, jurddašeami ja loahppajurdagiid oažžut. Movttiidahttit mánáid leat hutkkit, duostat geahčcalit sierralágan čovdosiid. Mánát geahčcalit sierralágan evttohusaid ja bidjet eret daid mat eai doaimma dahje buohtastahttet got ovdal leat čoavdán ođđa diliin. Mánát ohppet geavahit bagadallama, ieža ipmirdit mas lea sáhka ja nu láhkái gávdnat čovdosiid.

Jearaldagat mat ládestit matemáhtalaš jurdagiid viidáset:

- Mii dáhpáhuvvá jos...? Muvtte eavttuid, jurdaš díi lehpet njealjis geat juohkibehtet.
- Livčetgo sáhttán iežá lágje dahkat?
- Got dan dieđát?
- Sáhtáliigo leat....? Manin ii? Mánná čilge manin dat ii sáhte leat nu.

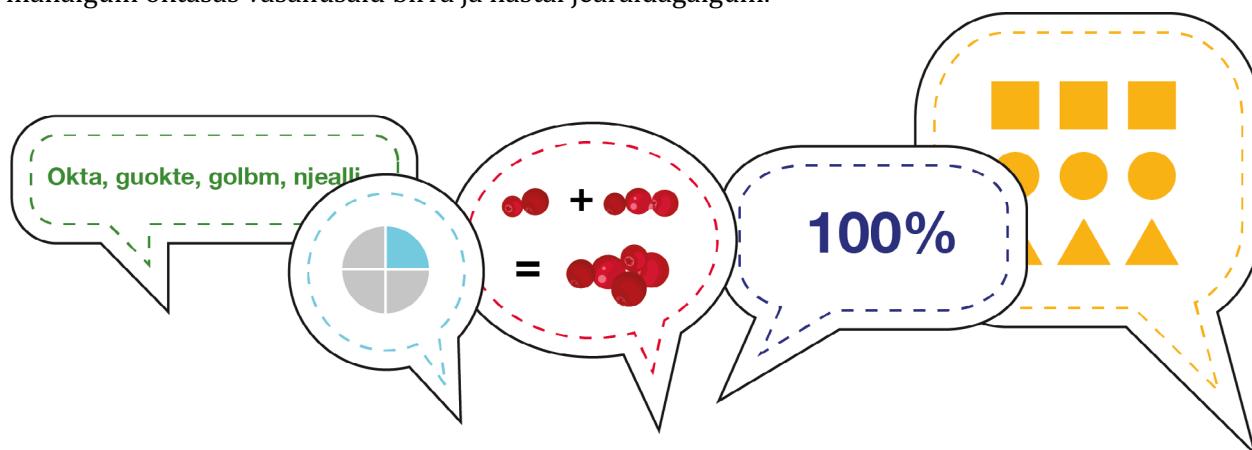

5 - VIHTTA:

Láidet ja čuovvut ságastallama

Lohkanneavvun: Mánážiid matematiika s. 137-142

Ovdaskuvla galgá bargat nu láhkai ahte juohke mánná ovddida matemáhtalaš máhtu, ságasta ja čuovvu ságastallama. Matematiika lea giella mánáide, sii fertejít máhttit čilget daid matemáhtalaš doahpagiid sániiguin. Ságas mánáiguin oktasaš vásáhusaid birra ja hástal jearaldagaiguin.

6 - GUHTTA:

Matematiika lea giella mánáide

Ovdaskuvla ja ruoktu

Lohkanneavvun: Mánážiid matematiika s. 137-142

Diehtu váhnemiidda ovdaskuvlla matematiikabarggu birra muitaluvvo váhnenčoahkkimiin ja ovdáneamiságastallamiin. Sáhttá vuosehit ja ságastit dan báikkálaš matematiikaplána birra ja čielggadit makkár matematiika lea ovdaskuvla ahkásaš mánáin. Skuvladoaimmahat lea almmuhan: Mánát ja matematiika/Barn och matematik 0-3 jagi/år ja Mánát ja matematiika/Barn och matematik 3-5 jagi/år. Doppe sáhttet váhnemat oaidnit makkár matematiikka mánát dain agiin ovddidit ja got ieža álkit sáhttet doarjut máná matematiikka oahppoovdáneami. Ovdaskuvla válbme "metamatiikaseahkažiid" gos leat sierra matematiikastohkosat maid mánát ja váhnemat sáhttet luoikat ruoktut ja ovttas stoahkat.

Čuovvun, árvvoštallan ja ovdáneapmi

Bargoplána gehččojuvvo guktii termiinnas bargosajideaivvademiin.
Ovdaskuvllas lea oktasaš matematiika máhppa siskkáldas fierpmádagas
gosa neavvagat ja jurdagat čohkkejuvvoj.

Gáldut - Litteraturva

- Ovdaskuvlla oahppoplána / Läroplan för förskolan LPFÖ 18.
- Skuvlaldoaimmahat / Skolverket, www.skolverket.se
- Matematiika sámi oainnuin / Matematik med samiska ögon, Ylva Jannok Nutti 2013 LTU & Sámiskuvlastivra
- Rehkenastit ja mihttet sámi vugiin / Räkna och mäta på samiskt vis, Ylva Jannok Nutti
- Mánážiid matematiika / Små barns matematik, ncm.gu.se
- Ovdaskuvlla matematiika / Förskolans matematik, ncm.gu.se
- Mánát ja matematiika / Barn och matematik, ncm.gu.se

Sváldasat – Liŋkkat

- www.skolverket.se
- www.ncm.gu.se
- www.spsm.se
- www.ncm.gu.se/media/stravorna/7/a/7a_nutti.pdf

Láidehus ovdaskuvla matematiikkas

Sámiskuvlastivra
Giron 2022-02-16

Gustaf Sixten Inga
Ovdaskuvlaoahpaheaddji / Förskollärare
Girona Sámiskuvla / Kiruna Sameskola

